

Ks. Henryk WÓJTOWICZ

GRZECH PIERWORODNY W TWÓRCZOŚCI SEDULIUSZA*

I WPROWADZENIE

1. Seduliusz¹, łaciński poeta chrześcijański, żyjący w 1. poł. V w. pozostawił w swej spuściźnie literackiej *Poemat paschalny* (*Paschale carmen*)², składający się z pięciu ksiąg (liczący 1737 heksametrów), z przedmową w dystychu elegijnym (I 1-16), oraz ujęcie prozą tego samego tematu w *Dziele paschalnym* (*Paschale opus*)³, *Hymn I*⁴ (*Centemus, socii*) w dystychu elegijnym (w. 1-110), abecedarny *Hymn II*⁵ w 23 strofach (*A solis ortus*) w dymetrach jambicznych, pisany prozą *I List do prezbitera Macedoniusza* (*Epistola ad Macedonium*)⁶ jako dedykację *Poematu paschalnego* i *II List do tegoż samego adresata* (*Epistola ad Macedonium altera*)⁷ z dedykacją *Dzieła paschalnego*.

2. Tematem *Poematu paschalnego* (PC) są „wspaniałe cudowne czyny Chrystusa Zbawiciela” (clara salutiferi ... miracula Christi, PC I 26), będące przejawem zbawczej woli i działania Syna Bożego (facta Redemptoris, PC V

* Rozszerzony komunikat wygłoszony na spotkaniu Sekcji Patrystycznej w Krakowie w dniach 19-20 września 1997 roku.

¹ Literaturę do Seduliusza podają: H. Wójtowicz, *Elegia Seduliusza*, w: *Elegia poprzez wieki*. Konferencja naukowa 8-9 XI 1994, red. I. Lewandowski, Poznań 1995, 101-114; tenże, *Seduliusz, Hymny*. Z języka łacińskiego przełożył, wstępem i komentarzem opatrzył ..., *VoxP* 11-12 (1991-1992) z. 20-23, 463-476; M. Mazzega, *Sedulius – Carmen paschale*, Buch III, Basel 1996, 270-280; M. Cytowska H. Szelest, *Literatura rzymska. Okres Cesarstwa autorzy chrześcijańscy*, Warszawa 1994, 310-312; B. Altaner – A. Stuiber, *Patrologia*, tłum. P. Pachciarek, Warszawa 1990, 539; J. Quasten, *Patrologia*, III, Roma 1983, 304-308. Podstawowe wydanie krytyczne: J. Huemer, CSEL 10 (Vindobonae 1885). Tekst polski w przekładzie H. Wójtowicza w druku.

² CSEL 10, 14-146.

³ CSEL 10, 175-303.

⁴ CSEL 10, 155-162.

⁵ CSEL 10, 163-168.

⁶ CSEL 10, 1-13.

⁷ CSEL 10, 171-174.

437). Chrystus, równy we wszystkim Ojcu, jak wskazują na to wersy w PC I 31-35a:

„...una est cum patre potestas,
Par splendor, communis apex, sociale cacumen,
Aequus honor, virtus eadem, sine tempore regnum,
Semper principium, sceptrum iuge, gloria consors,
Maiestas similis...

... wraz z Ojcem
On jedną ma władzę, równą świetność i doskonałość,
Wspólną też godność, moc tę samą, królestwo bez czasu.
Zawsze jest Początkiem, ciągle ma berło, wspólną chwałę,
Taki sam majestat...”

jest jedyną drogą zbawienia i tematem utworu, jak zapowiada poeta w PC I 35b-37:

„... haec est via namque salutis,
Haec firmos ad dona gradus paschalia ducit.
Haec mihi carmen erit...

... bo taka jest droga zbawienia.
Prowadzi ona mocne kroki ku darom paschalnym.
Pieśnią niech będzie mi ona...”

Seduliusz zwraca uwagę czytelnika, że do zbawienia nie może przyczynić się ani grecka filozofia (PC I 38-44) i kult pogański (PC I 46 n.), ani chrześcijańska herezja „głupiego” i „nieszczęsnego” (demens – PC I 305, infelix – PC I 330) Ariusza⁸, który wzgardził „wiarą prawdziwą” (vera fides, PC I 299), czy Sabeliusza⁹ i innych sekt (sectas, PC I 326), jak również żydostwo – „lud zaślepiiony”, „lud sercem stwardniały” (gens caeca oculis, gens durissima corde, PC V 14).

Księga I *Poematu paschalnego* we wprowadzeniu przygotowuje temat utworu przez:

1° podkreślenie udziału Chrystusa w cudach Starego Testamentu od Henocha do Daniela (PC I 103-219) z wyjaśnieniem ich w PC I 220-241 takimi wersami (PC 291-293):

„Per digesta prius veteris miracula legis
Rettulimus, sancti coniuncto Spiritus actu
Quae Genitor socia Nati virtute peregit.

Przez te już wcześniej spełnione cuda Starego Prawa

⁸ Ariusz (256-336), twórca arianizmu, kwestionującego naukę o Trójcy Świętej, zwłaszcza relację Syna Bożego do Ojca: Syn nie jest prawdziwym Bogiem równym Ojcu.

⁹ Sabeliusz (II/III w.), twórca sabelianizmu, nauki negującej rzeczywistość Trójcy Świętej: Osoby w Bogu są tylko aspektami jedynej Osoby Bożej.

Przedstawiliśmy to, czego wtedy dokonał Ojciec
Wspólną mocą Syna, zgodnym dziełem Ducha Świętego;”

2° wyraźne eksponowanie obecności Chrystusa w cudownej mannie, w skałe tryskającej obficie wodą na pustyni i w cudownym przejściu Izraelitów przez Morze Czerwone (PC I 159):

„Christus erat panis, Christus petra, Christus in undis
Chrystus był chlebem, Chrystus był skałą, Chrystus był w falach;”

3° zwrócenie uwagi na znaczenie wiary przez przykład trzech młodzieńców w piecu ognistym (PC I 204):

„... o quanta est credentium gloria!
... O, jak wielka jest chwała wierzących!”

4° przewyciężenie śmierci w faktach – zabrania Henocha do nieba (PC I 106), uniesienia Eliasza do nieba na ognistym rydwanie (PC I 183) i uzdrowienia umierającego króla Ezechiasza (PC I 190 n.).

Zapowiedziany w I księdze *Paschale carmen* temat zostaje rozwinięty w księgach II-IV. Księga II zaczyna się teologicznym wstępem w postaci przedstawienia grzechu pierworodnego¹⁰, po którym następuje opis życia Jezusa od Zwiastowania Maryi (PC II 35-40) aż do Wniebowstąpienia Chrystusa (PC V 422-433). Księgę III i IV wypełnia poeta opisem cudów i dobrych czynów zdziałanych mocą Bożą (*virtutis opes*, PC V 1) Chrystusa, który jest kimś więcej niż tylko niezwykłym człowiekiem, ponieważ jest jednocześnie Synem Bożym.

W przygotowaniu głównego tematu utworu w księdze I, oprócz wskazania na udział Chrystusa w cudach Starego Testamentu¹¹, zapowiada Seduliusz w PC I 294-298 także cuda Nowego Testamentu dokonane wspólną mocą Ojca w zgodnym działaniu Ducha Świętego przez Syna Bożego:

„Per digesta rudis necnon miracula legis
Dicemus, sancti coniuncto Spiritus actu
Quae Natus socia Patris virtute peregit,
Semper ut una manens deitatis forma perennis
Quod simplex triplicet quodque est triplicabile simplet.

Przez spełnione cuda Nowego Prawa też powiemy
O tym, czego to dokonał Syn wspólną mocą Ojca
Wraz ze zgodnym jednocześnie dziełem Ducha Świętego,
Zawsze trwając jako jedna odwieczna postać bóstwa,
Troji to, co jest jednakie, jedna to, co trojacie.”

¹⁰ Tak określa ten wstęp również Mazzega, dz. cyt. s. 27.

¹¹ Por. podany wyżej tekst (PC I 291-293), który dotyczy cudów Starego Testamentu dokonanych przez Boga Ojca wspólną mocą Syna Bożego i w zgodnym działaniu Ducha Świętego.

W księdze V przedstawia poeta mękę, śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa, wskazując dobitnie na Jego cierpienie i śmierć na krzyżu (PC V 182-262), podkreślając, że Jezus umiera, ale przez to zwycięża śmierć (PC V 263-269), i nie śmierć przychodzi do Niego, lecz On przychodzi do śmierci (PC V 276-284). Nieszczęście śmierci sprowadzone na świat przez grzech pierworodny, ustaje dzięki śmierci Jezusa (PC V 283 n.), a przez wzmiankę o grzechu pierworodnym (PC V 283 n.) nawiązuje Seduliusz do teologicznego wstępu umieszczonego na początku księgi II¹², co stanowi dopełnienie tematu utworu ujętego w ramy kompozycyjne tego zasadniczego motywu przewijającego się poprzez księgi I, II, IV i V.

3. Można przytoczyć miejsca, które wskazują, że Seduliusz pisał swój *Poemat paschalny* dla pogańskiej publiczności. Jest on wierszowaną katechezą ułożoną w pięknym i ozdobnym języku, aby pozyskać dla Chrystusa wykształconych pogan¹³. W dedykacyjnym *Liście do Macedoniusza* Seduliusz wyjaśnia, dlaczego ułożył swoje dzieło w wierszach:

„Wielu jest takich, których cieszy nauka dotycząca zagadnień świeckich bardziej wyrażona przez przyjemności i rozkosze płynące z poetyckich utworów. Ci, kiedy przeczytają cokolwiek z retorycznej wymowności, niezbyt dobrze ją pojmują, ponieważ tego nie lubią: gdy zaś ujrzą to, co osłodzone powabem wierszy, przyjmują z takim pragnieniem serca, że częściej to powtarzając, układają sobie i wdrażają głęboko w pamięć. Myślę więc, że nie należy wzgardzić przejawem ich usposobienia, ale uważać je za wrodzone przyzwyczajenie albo naturę, aby każdego jego własną zdolnością móc pozyskać dla Boga. Nie ważna jest okazja, dzięki której ktoś jest przyuczony do wiary, byleby jednak tylko wszedłszy na drogę wolności, nie wrócił do wcześniejszych siideł nikczemnej niewoli”¹⁴.

W tymże samym *Liście* Seduliusz oświadcza, że zachętami chrześcijańskiej prawdy zaprasza innych do plonu dobrego żniwa¹⁵, to znaczy do życia wiecznego. W samym poemacie ponadto atakuje pogańską poezję (PC I 17-22), filozofię (PC I 38-44) i kult bogów (PC I 47 n., 242-281), wzywając pogan, aby skierowali swój wzrok na Chrystusa jako jedyną drogę zbawienia (PC I 35-37) i dali się ochrzcić (PC I 53-55); zwracając się ponownie do pogan wołał (PC IV 304-309):

„Dicite, gentiles populi, cui gloria regi
Talis in orbe fuit? cui palmis compta vel umquam

¹² Por. Mazzega, dz. cyt. s. 29 n.

¹³ Tak sądzi również Mazzega (dz. cyt. s. 15), a B. Gładysz (*Dogmatyczne teksty w poetyckich utworach Seduliusza*, Poznań 1930, s. 115) twierdzi, że „Seduliusz w poetyckiej swej twórczości ... pragnął ... przyczynić się do rozszerzenia i pogłębienia znajomości prawd wiary świętej, a zwłaszcza tajemnic życia Chrystusowego u ówczesnych chrześcijan”.

¹⁴ *Epistola ad Macedonium*, CSEL 10, 5-6.

¹⁵ Por. tamże, CSEL 10, 4, 9-10: „alios exhortationibus veritatis ad frugem bonae messis invitans”.

Frondebis arboreis laudem caelestibus ymnis
 Obvia turba dedidit Domino nisi cum Patre Christo,
 Qui regit aetherium princeps in principe regnum.
 Cui sanctus semper conregnat Spiritus aequus¹⁶.

Powiedzcie, pogańskie narody, który król na świecie
 Miał tak wielką chwałę? I któremu rzesza zebrana
 Wyszła kiedyś na spotkanie z palmami lub listowiem
 Drzew chwalać niebieskimi hymnami? Jeśli nie Panu
 Chrystusowi z Ojcem, co panuje w królestwie w niebie,
 Pierwszy z Pierwszym, Równy z Nim zawsze króluje Duch Święty.”

Mazzega¹⁷ uważa za bardzo możliwe, że *Poemat paschalny* Seduliusza można traktować jako dzieło, którego celem jest nawrócenie pogan. Zarówno przedmiot utworu, jak i główny jego zarys pozwalają przyjąć taką możliwość, chociaż nie można nie doceniać tego, że temat „Chrystus Zbawicielem” jest po prostu główną prawdą chrześcijańską. Nie powinno się więc twierdzić, jak sądzi również Mazzega¹⁸, że Seduliusz chciał, aby tylko poganie czytali jego dzieło, i że nie mogło ono służyć także ochrzczonej już i bardziej wykształconej chrześcijańskości, aby przez powtórzenie i utwierdzenie chrześcijańskich podstawowych nauk umocniły się w swojej wierze.

4. W nauce wiary zawartej w katechezie, jaka została zamieszczona w *Poemacie paschalnym* Seduliusza, i powtórzona w napisanym następnie prozą *Dziele paschalnym*, prawda o grzechu pierworodnym zajmuje bardzo ważne miejsce w strukturze całego utworu. Motyw grzechu pierworodnego znajduje się także w *Elegii* Seduliusza na cześć Chrystusa.

W dotychczasowych opracowaniach nie został uwzględniony osobno i wyczerpująco problem grzechu pierworodnego. Ks. Gładysz w cytowanym wyżej studium z historii dogmatów V w. przytacza wprawdzie takie teksty Seduliusza jak PC I 70-72 (o Ciele i Krwi Zbawiciela) i 366-368 (o łasce Boskiej i dobrych uczynkach) albo PC V 220-225 (o rzeczach ostatecznych), ale nie zwraca przy tym wcale uwagi na wyraźnie zawarty w nich motyw grzechu pierworodnego¹⁹. Jedynie tylko w przedstawieniu problemu „przygotowania ludzkości na przyjście Zbawiciela” informuje Gładysz²⁰ o grzechu pierwszych rodziców i utracie daru nieśmiertelności, powołując się na tekst PC II 1-19, o karze za grzech Adama, która przeszła na cały rodzaj ludzki, i o zapowiedzi Bożego zmiłowania, jakiego świat dostąpi przez Maryję i Jej Syna, na co wskazuje poeta w PC II 20-34, wspominając jeszcze raz w *Hymnie* I 69-70 o tym, że śmierć jako skutek

¹⁶ Wiersz 309 jest interpolacją.

¹⁷ Por. Mazzega, dz. cyt. s. 32.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Por. Gładysz, dz. cyt. s. 96, 90 i 108.

²⁰ Por. Gładysz, dz. cyt. s. 23 nn.

grzechu pierwородnego przeszła na cały rodzaj ludzki, a z niewoli ducha po upadku pierwszego człowieka wybawił nas dopiero Chrystus (Hymn I 77-82). Mazzega natomiast, omawiając kompozycję *Poematu paschalnego* Seduliusza, zaznacza tylko zwięźle, ale trafnie, że „księga II zaczyna się niejako teologicznym wstępem, mianowicie przedstawieniem grzechu pierwородnego (II 1-34). Przy tym Seduliuszowi nie chodzi o ponowne opowiadanie o tym, co się stało, lecz o podkreślenie historyczno-zbawczego aspektu: że przez to śmierć przeszła na rodzaj ludzki (II 3-6. 9-19. 32 n.) i że aby złamać potęgę śmierci i uwolnić ludzi, narodził się Chrystus (II 32-34). Teraz zaczyna się przedstawienie życia Jezusa, które rozciąga się od Zwiastowania Maryi (II 35-40) aż do Jego Wniebowstąpienia (V 422-433)”²¹.

Wobec takiego stanu badań, w niniejszym artykule wypada przytoczyć i zanalizować wszystkie teksty Seduliusza o grzechu pierwородnym zawarte w *Poemacie paschalnym* i w *Hymnie I* z uwzględnieniem najbliższego kontekstu i z dodaniem własnego przekładu, by przemówiły one bezpośrednio do czytelnika bogactwem swej treści i poetyckiego piękna.

II

ANALIZA TEKSTÓW O GRZECHU PIERWODNYM

A. Poemat paschalny

Najważniejszy tekst, który dotyczy grzechu pierwородnego, znajduje się w teologicznym wstępie na początku księgi II (1-34)²², inne zaś w różnych miejscach utworu (PC I 70-72, 364-368; IV 263-270; V 222-226, 276-284) stanowią wyraźną aluzję.

1. PC I 70-72:

„Qui pereuntem hominem vetiti dulcedine pomi
Instauras meliore cibo potuque sacrati
Sanguinis infusum depellis ab angue venenum.

Gubi człowieka słodycz zakazanego owocu.
Ty wzmacniasz go lepszym pokarmem i napojem świętym,
Krwią swoją usuwasz truciznę wlaną przez wężą.”

Takie heksametry zawiera modlitewna, a zarazem epicka w formie, inwokacja o charakterze apostrofy skierowanej do Boga Ojca, z prośbą o pomoc w pisaniu utworu (PC I 60-102). Inwokację rozpoczynają słowa:

„Omnipotens, aeterne Deus, spes unica mundi!
Wszchemocny, wieczny Boże, jedyna świata nadziejo!”

²¹ Mazzega. dz. cyt. s. 27.

²² Zwraca na to uwagę także Mazzega, dz. cyt. s. 27.

Poeta odsyła czytelnika do opisanego w Księdze Rodzaju (3, 17) grzechu pierworodnego. Czyni to przez motyw „słodczy zakazanego owocu” i „trucizny wlanej przez węża”, które doprowadziły pierwszego człowieka do zguby. Bóg jednak odradza i wzmacnia ginącego człowieka swoim lepszym pokarmem i napojem, usuwając śmiertcioną truciznę wlaną przez węża.

2. *PC I 364-368:*

„Hinc igitur veteris recolens exordia mortis
Ad vitam properabo novam lacrimasque serendo
Gaudia longa metam: nam qui deflemus in Adam
Semina mittentes, mox exultabimus omnes
Portantes nostros Christo veniente manipulos.

Odtąd więc dawnej śmierci przypominając początki
Spieszę się do nowego życia i lży rozsiewając
Zbiore plon długich radości; bo my, którzy płacemy
W Adamie, ziarna rzucając, wnet cieszyć się będziemy
Wszyscy nasze snopy przynosząc²³, kiedy przyjdzie Chrystus.”

W takim zakończeniu księgi I poeta przypomina początki dawnej śmierci, sprowadzonej na świat przez grzech pierworodny. Wskazuje jednocześnie na skutki tego grzechu zaznaczone w motywie „rozsiewania lez” i naszego „płaczu w Adamie”, który jest sprawcą naszej niedoli²⁴. Zapowiada też przezwyciężenie „dawnej śmierci” przez „nowe życie” przyniesione nam w darze przez Chrystusa. Głosi ponadto prawdę, że z tego naszego zasiewu cierpienia wyrosnie obfity plon żniwny długotrwałej radości (*gaudia longa*, w.366) rozumianej w znaczeniu wiecznej radości i cieszenia się nas wszystkich (*exultabimus omnes*, w. 367) w życiu wiecznym, jeśli „przyniesiemy nasze snopy” (*portantes nostros manipulos*, w. 368), tj. dobre uczynki, „gdy przyjdzie Chrystus” (*Christo veniente*, w. 368).

3. *PC II 1-34:*

„Expulerat primogenitum saevissimus anguis
Florigera de sede virum blandique saporis
Inlecebris letum misero portarat amarum.
Nec solus meritam praesumptor senserat iram
Mortali sub lege iacens, sed prorsus ab ipso
Humanum simul omne genus. Heu, noxia coniux!
Noxia tu coniux magis an draco perfidus ille?
Perfidus ille draco, sed tu quoque noxia coniux.
Pro dolor! aeterni fuerant duo. Crescere pos/t/quam
Coepit origo, perit clademque a semine sumpsit.

²³ Por. Ps 126, 5-6.

²⁴ Por. Gładysz, dz. cyt. s. 26.

Quid numerosa dies, quid tempore proderat illo
 Cernere nongentos ultra feliciter annos
 Progeniemque senum decimam spectare nepotum
 Iamque suum nescire genus: cum victa supremis
 Cursibus extremae sors inreparabilis horae,
 Sera licet, ventura foret longumque per aevum
 Vita brevis nihil esse diu cum fine doleret?
 Nec reducem spes ferret opem primique sepulchrum
 Terrigenae caeca sorberet fauce nepotes:
 Ni pius ille sator culpas ignoscere promptus,
 Reddere difficilis, sua ne factura periret
 Quaeque Deo similis vivens adstaret imago
 Dissimilis de morte foret, veniale misertus
 Instauraret opus pomisque vetaret acerbis,
 Quae mandere patres, natorum horrescere dentes
 Donaretque suis semper placatus, ut unde
 Culpa dedit mortem, pietas daret inde salutem,
 Et velut e spinis mollis rosa surgit acutis
 Nil quod laedat habens matremque obscurat honore:
 Sic Auae de stirpe sacra veniente Maria
 Virginis antiquae facinus nova virgo piaret:
 Ut quoniam natura prior vitiata iacebat
 Sub ditione necis, Christo nascente renasci
 Possit homo et veteris maculam deponere carnis.

Wąż wypędził oszalałego pierwszego człowieka
 Z kwitającego miejsca pobytu powabami smaku
 Łagodnego, przynosząc gorzką śmierć nieszczęśnikowi.
 I nie sam tylko ten zuchwalec gniew odczuł na sobie
 Słuszny, leżąc pod prawem śmierci, lecz od niego właśnie
 Na równi cały rodzaj ludzki. Ach, winna ty żono!
 Czyś ty bardziej winną żoną? Czy tamten smok przewrotny?
 Zaiste, smok przewrotny, ale i tyś także winna.
 Co za boleść! Obydwoje byli wieczni. Gdy wzrastać
 Zaczął początek – zginął, wziąwszy od nasienia zgubę.
 Cóż tak liczne dni życia, coś w tamtym czasie pomogło
 Nawet więcej niż dziewięćset lat²⁵ oglądać szczęśliwie,
 Patrzeć na dziesiąte potomków starych pokolenie,
 Nie znać już swego rodu, gdy los zwyciężony biegiem
 Ostatniej nie do odzyskania już wcale godziny,
 Miał przyjść, choć późno, kiedy przez czas długi życie krótkie
 Z dawna cierpienia doznawało, by w końcu być niczym?
 I nadzieja ponownie nie przyniosłaby pomocy,
 I grób pierwszego syna ziemi połknąłby potomków
 Ciemną gardzielą, gdyby nie Siewca litosny gotów

²⁵ Adam według Rdz 5, 5 żył 930 lat.

Przebaczyć winy, w karaniu nierychliwy, by Jego
 Stworzenie nie zginęło i obraz ten trwał żywy
 Bogu podobny, ze śmierci odmienny, lecz z litości
 Nie dokonał dzieła winy darowania przez sprzeciw
 Cierpkim owocom, które zjedli ojcowie, a synom
 Zęby zdrętwiały²⁶, nie przebaczył już swoim na zawsze
 Ublągany, by gdzie wina śmierć dała, tam zbawienie
 Łaska przyniosła, i tak jak z ostrych cierni powstaje
 Róża niczego nie mając, co szkodzi i ciężą matkę
 Oslania, tak z przyjściem Świętej Marii z korzenia Ewy
 Nowa Dziewica występki dawnej naprawić miała;
 Kiedy bowiem pierwsza natura była tak ułomna
 Pod władzą śmierci, przez narodzenie Chrystusa człowiek
 Mógł się odrodzić i zrzucić ciała dawnego skazę.”

Przez grzech więc pierworodny gorzka śmierć, przyniesiona przez wężą, przewrotnego smoka, stała się udziałem nie tylko samego pierwszego człowieka, który odczuł na sobie słuszny gniew Boga, podlegając odtąd za karę prawu śmierci po krótkim życiu nabrzmiałym cierpieniem, choć na początku pierwsi rodzice byli wieczni. Od Adama śmierć przeszła jednocześnie na cały rodzaj ludzki. Nie byłoby żadnej nadziei na ponowną pomoc, a grób pierwszego syna ziemi połknąłby swoją ciemną gardzielą wszystkich jego potomków, gdyby litosny Siewca, tzn. miłosierny Bóg jako Stwórca człowieka, nie dokonał dzieła darowania winy i nie przebaczył swoim dzieciom na zawsze już prześlągany przez Syna Bożego, Jezusa Chrystusa, w tym celu, aby tam gdzie wina spowodowała śmierć, łaska Bożego miłosierdzia przyniosła zbawienie. Żeby więc złamać potęgę śmierci i uwolnić ludzi od zguby wiecznej, narodził się Chrystus z przyjściem na świat Maryi, która jako Nowa Dziewica, pochodząca z korzenia Ewy, miała naprawić występki dawnej dziewicy, czyli Ewy. Z narodzeniem więc Chrystusa mógł się odrodzić człowiek podlegający władzy śmierci w swej pierwszej naturze skażony grzechem pierworodnym i zrzucić z siebie skazę dawnego ciała, tzn. pierwszego człowieka.

4. PC IV 263-270:

...Cognoscite cuncti,
 Mystica quid doceant animos miracula nostros.
 Caeca sumus proles miserae de fetibus Evae,
 Portantes longo natas errore tenebras.
 Sed dignante Deo mortalem sumere formam
 Tegminis humani, facta est ex virgine nobis
 Terra salutaris, quae fontibus abluta sacris
 Clara renascentis reserat spiramina lucis.

²⁶ Por. Jr 31, 29.

...Wszyscy poznajcie,
 Czego ucą nasze umysły te mistyczne cuda.
 Potomstwem niewidomym jesteśmy z plodów nieszczęsnej
 Ewy, nosząc w długotrwałym błędzie ciemność wrodzoną.
 Ale ponieważ Bóg raczył przyjąć śmiertelną postać
 Osłony ludzkiej, z Dziewicy zbawienna nam się stała
 Ziemia, która dzięki obmyciu świętym źródłem wody
 Otworzyła jasne strumienie odrodzonego światła.”

Taką apostrofę kieruje poeta do wszystkich, aby poznali mistyczne znaczenie cudu uzdrowienia niewidomego od urodzenia. Wszyscy bowiem, jak wyjaśnia poeta, jesteśmy niewidomym potomstwem Ewy i od urodzenia nosimy w sobie ciemność, czyli ślepotę duchową, spowodowaną błędem grzechu pierworodnego, z którego obmyło nas święte źródło wody, czyli chrzest, dzięki temu, że Bóg raczył się stać człowiekiem z Dziewicy i otworzył nam dostęp do jasných strumieni odrodzonego światła.

5. *PC V 222-226:*

„In campos, paradise, tuos, ubi flore perenni
 Gramineus blanditur ager, nemorumque voluptas
 Irriguis nutritur aquis, interque benigne
 Conspicuos pomis non decipientibus hortos
 Ingemit antiquum serpens habitare colonum.

Na twoje pola, ogrodzie rajski, gdzie kwiatem wiecznym
 Wabi bogata w trawę rola i gdzie gaj rozkoszny
 Orzeźwia się wilgocią wód obfitych, narzeka wąż,
 Że wśród ogrodów, co wpadają w oczy, bez zwodniczych
 Owoców, mieszka tam łaskawie starodawny kolon.”

W takiej apostrofie skierowanej do ogrodu rajskiego, w którym nie ma zwodniczych owoców, a wąż piekielny ubolewa nad tym, że mieszka w nim bez grzechu kolon jako rolnik uprawiający ziemię Pańską, przedstawia poeta królestwo niebieskie, do którego bram doszedł nawrócony łotr po uwielbieniu Chrystusa słowami prośby o przyjęcie go do nieba. W tym nawiązaniu przez poetę do ogrodu rajskiego, bez zwodniczych owoców, i do poskromionego węża, dawnego kusiciela, można dopatrzeć się wyraźnej aluzji do zniesionego grzechu pierworodnego przez Chrystusa na Krzyżu.

6. *PC V 276-284:*

„Dic ubi nunc tristis victoria, dic ubi nunc sit
 Mors stimulus horrendus tuus, quae semper opimis
 Instaurata malis cunctas invadere gentes
 Paenali dicione soles? en pessima, non tu
 Pervenis ad Christum, sed Christus pervenit ad te.
 Cui licuit sine morte mori quique omnia gignens,

Omnia constituens te non formavit ut esses:
Semine vipereo culpa genetrice crearis
Et venia regnante peris ...

Powiedz, gdzież teraz smutne zwycięstwo, powiedz, gdzież teraz
Jest twój oścień, o straszna śmierci²⁷, która zawsze miałaś
Zwyczaj, odnowiona wielkimi nieszczęściami, wchodzić
Do wszystkich narodów ze swoim karnym panowaniem?
Oto ty, najpodlejsza, nie przychodzisz do Chrystusa,
Lecz Chrystus do ciebie przychodzi. Jemu było wolno
Umierać bez śmierci. Ten, co stwarza wszystko i wszystko
Tworzy, ciebie nie stworzył, byś była; węża nasienie
Cię stwarza z winy matki; ty giniesz tam, gdzie jest łaska.”

W inwektywnej apostrofie skierowanej przeciw śmierci, która powstała z nasienia węża i jako kara za grzech opanowała wszystkie narody, jest także zawarta wyraźna aluzja do grzechu pierworodnego usuniętego przez Chrystusa.

Hymn I 3-8. 69-72. 77-82

Centralną postacią *Elegii* Seduliusza, napisanej w dystychach echoicznych na wzór elegijnych dystychów Owidiusza²⁸, jest Chrystus, a Jego dzieło zbawienia tematem głównym. Motyw grzechu pierworodnego w tym utworze ma także znaczenie fundamentalne. Historię zbawienia bowiem zaczyna upadek pierwszego człowieka. Nastąpił on po upadku istoty niosącej światło, tj. pierwszego anioła. Powodem upadku była pycha (w. 3-4):

„Primus ad ima ruit magna de luce superbus:
Sic homo, cum tumuit, primus ad ima ruit.

Pierwszy runął najniżej z wielkiego światła pyszałek:
Tak człowiek, nadęty, pierwszy runął najniżej.

Na Adama, który swą winą (meritum, w. 5) sprowadził zgubę na wszystkich swoich potomków, i na Chrystusa, który swą zasługą (meritum, w. 6) zbawił wszystkich ludzi, wskazuje poeta w dystychu (w. 5-6), gdzie Adam jest typem Chrystusa:

Unius ob meritum cuncti periere minores:
Salvantur cuncti unius ob meritum.
Z powodu jednego zaginęli wszyscy potomni:
Zbawiają się też wszyscy z powodu Jednego.

Ewę jako „bramę śmierci” przeciwstawia poeta Maryi jako „bramie życia” (w. 7-8):

²⁷ Por. 1 Kor 15, 55.

²⁸ Por. Wójtowicz, *Elegia Seduliusza*, dz. cyt. s. 114.

Sola fuit mulier, patuit quae ianua leto:
Et qua vita redit, sola fuit Mulier.

Jedyna była kobieta, brama dostępna dla śmierci;
W powrocie życia, jedyna była Kobieta.

Chrystus, zwycięzca śmierci, przywraca życie światu poddanemu śmierci z powodu grzechu Adama (w. 69-72):

Mors fera per hominem miserum sibi subdidit orbem;
Subdita congemuit mors fera per Hominem.

Okrutna śmierć przez człowieka podbiła sobie ten świat;
Jęknęła zbita okrutnie śmierć przez Człowieka.

Suscitat ecce genus mortis pater ille profanus;
Ad vitam Christus suscitavit ecce genus.

Oto kieruje ludzkość na śmierć ów bezecny ojciec;
Do życia Chrystus tak oto kieruje ludzkość.

Ze strasznej niewoli ducha, która nastąpiła po upadku pierwszego człowieka, uwolnił nas dopiero Chrystus (ww. 77-82):

Crimina cuncta suis terrenis contulit auctor:
Dissolvit Christus crimina cuncta suis.

Wszystkie winy swoim zostawił w darze ziemski sprawca:
Usunął, spłacił, Chrystus wszystkie winy swoim.

Libera corda sibi facinus devinxerat olim:
Nunc reficit Christus libera corda sibi.

Wolne serca sobie kiedyś oddał, związał, występpek:
Teraz Chrystus ożywia wolne serca sobie.

Fortia vincula dedit peccati saeva potestas:
Dulcis amor Christi fortia vincula dedit.

Dała mocne więzy szalona moc i siła grzechu:
Słodką miłość Chrystusa dała mocne więzy.

* * *

W świetle przeprowadzonej analizy tekstów, które znajdują się w *Poemacie paschalnym* i w *Hymnie I*, uzasadniony jest wniosek, że Seduliusza można i należy uważać za znakomitego i wybitnego świadka chrześcijańskiej nauki o grzechu pierwotnym w 1. poł. V wieku. Upadek pierwszych rodziców został ukazany w twórczości Seduliusza jako powód zesłania i przyjścia na

świat Zbawiciela. Adam i Ewa obydwójce byli nieśmiertelni. Przez grzech utracili dar nieśmiertelności. Śmierć jako skutek grzechu pierworodnego przeszła od nich na cały rodzaj ludzki (por. Rz 5, 12). Nastąpiła straszna ślepotą i duchowa niewola, z której wyzwolił ludzi dopiero Chrystus. Dlatego przyjsie Zbawiciela i Jego dzieło zapowiedziane w wybranych przez poetę epizodach Starego Testamentu i interpretowanych chrystologicznie było konieczne. Motyw grzechu pierworodnego stanowi ponadto wyraźną zasadę kompozycyjną i jest ważnym elementem strukturalnym zarówno w *Paschale carmen*, jak i w *Elegii* Seduliusza na cześć Chrystusa jako postaci centralnej w obydwu utworach.

DE PECCATO ORIGINALI IN SEDULII OPERIBUS (Argumentum)

Auctor huius commentationis primum enumerat Sedulii opera omnia, deinde de rebus et partibus *Paschalis carminis* nec non de eruditis gentilibus, quibus hoc carmen a poeta est destinatum, postea Boleslai Gładysz (*Dogmatyczne teksty w poetyckich utworach Seduliusza*, Poznań 1930) et Michaelis Mazzega (*Sedulius, Carmen paschale, Buch III*, Basel 1996) laudat dissertationes, in quibus mentio quaedam de peccato originali apud Sedulium in genere quidem, sed non in specie est facta.

Quibus introductionis quaestionibus praemissis omnes in secunda commentationis parte loci in Sedulii *Carminibus paschali* (I 70-72, 364-368; II 1-34; IV 263-270; V 222-226, 276-284) et in *Hymno I* (3-8, 69-72, 77-82) occurrentes atque peccatum originale simul attinentes in lingua Latina ab auctore commentationis afferuntur et a semetipso primum in linguam Polonam transferuntur nec non amplius illustrantur. Sedulius in tertia denique commentationis parte doctrinae de peccato originali egregius testis in christianitate primaeva vere nominatur. Peccati originalis notio clarum quoque et praecipuum Sedulii operum principium esse videatur.